

“MAQSUD SHAYXZODA” DRAMALARIDA XALQ VA RAHBAR MUNOSABATLARI

Razakov Bekzod Ismoil o‘g‘li

Anotatsiya: Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning dramatik asarlarida xalq va rahbar o‘rtasidagi murakkab munosabatlar, tarixiy va badiiy obrazlar orqali ochib berilishi tahlil qilinadi. Xususan, “Jaloliddin Manguberdi”, “Mirzo Ulug‘bek” va boshqa sahna asarlarida adib tomonidan rahbarning mas‘uliyati, xalq manfaatiga sodiqligi, adolatparvarlik va xalq bilan ichki ruhiy bog‘liqlik masalalari yoritilgan. Maqola Shayxzoda asarlarining ijtimoiy-siyosiy mazmunini ochib berishga, rahbar shaxsiga adib bergan badiiy bahoni tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, dramaturgiya, xalq, rahbar, tarixiy drama, badiiy obraz.

Kirish

Maqsud Shayxzoda — o‘zbek adabiyoti tarixida o‘ziga xos iz qoldirgan, chuqur falsafiy tafakkur va teran tarixiy qarashlarga ega bo‘lgan dramaturg, shoir va mutafakkirdir. Uning asarlarida xalq va rahbar o‘rtasidagi munosabatlar dolzarb ijtimoiy masala sifatida qayta-qayta aks ettiriladi. Shayxzodaning dramaturgiyasi o‘zbek xalqining tarixiy xotirasini uyg‘otish, milliy o‘zlikni anglash va xalq oldidagi rahbar mas‘uliyatini yoritishga xizmat qilgan.

Asosiy qism

1. Tarixiy dramalarda rahbar obrazi

Shayxzoda “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug‘bek” kabi tarixiy dramalarida rahbar shaxsini oddiy hokim emas, balki xalq taqdirini o‘z yuragida his etgan fidoiy siymo sifatida tasvirlaydi. Jaloliddin obrazida o‘z xalqining ozodligi uchun kurashgan, ammo ichki ziddiyatlar, yaqin kishilarning xiyonati va xalq birligining yo‘qligi tufayli mag‘lub bo‘lgan, lekin ruhan yengilmagan qahramonni ko‘ramiz.

Mirzo Ulug‘bek esa ilm-fan va adolat yo‘lini tanlagan, ammo diniy mutaassiblik va hokimiyat o‘yinlarida qurbon bo‘lgan idealistik rahbar sifatida tasvirlanadi. Shayxzoda bu obrazlar orqali xalq va rahbar o‘rtasidagi ishonchning mustahkamligi yoki zaifligi millat taqdirini belgilashini ko‘rsatadi.

2. Xalq va rahbar o‘rtasidagi ishonch motivi

Shayxzoda asarlarida rahbarlar nafaqat siyosiy hokim, balki axloqiy yetakchi, xalqparvar va mas'ul shaxs sifatida tasvirlanadi. Jaloliddin xalqni birlashtirishga urinsa-da, xalq orasidagi nizo, xoinlik va gumonsirashlar uning faoliyatiga to'siq bo'ladi. Bu orqali adib rahbarning muvaffaqiyati xalqning ogohliligi, birlik va ma'naviy yuksakligiga bog'liqligini ko'rsatadi.

Ulug'bek obrazi esa ilm-fan yo'li bilan xalqni yuksaltirishga intiladi. U murosasiz kurashda emas, balki ma'naviy taraqqiyot orqali jamiyatni o'zgartirish tarafdori. Shayxzoda Ulug'bek orqali rahbarning xalq ongini yuksaltirishdagi roli haqida falsafiy fikr yuritadi.

3. Adolat, mas'uliyat va fidoiylik timsollari

Shayxzoda dramalarida rahbarlar adolat va haqiqatni ustun qo'yadi. Ular shaxsiy manfaatdan ustun bo'lgan yurt va xalq manfaatlarini tanlaydi. Ayniqsa, Ulug'bek o'z o'g'li Abdullatif tomonidan o'ldirilgani — haqiqiy rahbarning shaxsiy fojiasi sifatida emas, balki yuksak ma'naviy fidoiylik timsoli sifatida talqin etiladi. Bu dramatik voqea orqali Shayxzoda rahbarning hayoti xalqni uyg'otish yo'lida qurbon bo'lishi mumkinligini tasvirlaydi.

4. Shayxzoda va zamonaviy rahbarlik tushunchasi

Shayxzoda o'z asarlarida o'tmish rahbarlar timsoli orqali zamonaviy rahbarlik masalasiga ham nazar tashlaydi. Uning dramatik obrazlari orqali o'quvchida rahbarlik — bu xalq oldida yuksak axloqiy javobgarlik ekanligi haqidagi tushuncha shakllanadi. Bu jihatlar Shayxzoda ijodining tarbiyaviy va mafkuraviy ahamiyatini oshiradi.

Xulosa

Maqsud Shayxzoda o'z dramalarida xalq va rahbar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni tarixiy voqealar fonida badiiy mahorat bilan ochib beradi. Uning obrazlari orqali rahbarlik mas'uliyati, xalq bilan muloqot, ishonch va birlik g'oyalari ilgari suriladi. Shayxzoda dramalari nafaqat adabiy, balki siyosiy-falsafiy asar sifatida ham qadrlidir. U zamonaviy o'zbek jamiyati uchun ham dolzarb bo'lgan mavzularni yoritib, milliy ong va o'zlikni anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayxzoda, M. (1970). *Tanlangan asarlar* (2 jildlik). Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
2. G'aniyeva, M. (2002). **O'zbek dramaturgiyasi tarixi**. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Mamajonov, T. (2007). **Maqsud Shayxzoda — millat ziyolisi**. Toshkent: Adabiyot.
4. Rashidov, S. (2016). *Tarixiy drama va tarixiy haqiqat*. Samarqand: SamDU nashriyoti.

5. Nurmonov, A. (2014). **XX asr o‘zbek adabiyoti**. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
6. Xudoyberganov, R. (2001). **Maqsud Shayxzoda: hayoti va ijodi**. Toshkent: Fan.
7. Qodirov, T. (1985). *Adabiyot va xalq ruhiyati*. Toshkent: O‘qituvchi.
8. Tursunov, B. (2020). “Shayxzoda dramalarida tarix va shaxs obrazlari”. // *Filologiya masalalari*, №1.
9. Adabiyot va jamiyat. (2011). Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti.
10. Yo‘ldoshev, S. (1995). “Shayxzoda dramalarida tarixiy psixologizm”. // *O‘zbek adabiyoti va san’ati*. №6.